

уваги історії філософії є не стільки любовні практики, скільки різного роду філософсько-культурне надбання певного етапу історико-філософського дискурсу.

Література:

1) Апресян Р. Г. От «дружбы» и «любви» – к «морали»: об одном сюжете в истории идей / Р.Г. Апресян // Этическая мысль. Вып. 1. – М.: ИФ РАН, 2000. – С. 182-194.

Мнемонічна функція «тексту» культури як семантичної одиниці (за матеріалами Тартуської школи)

Марія Уманець

Національний Університет «Кієво-Могилянська академія» (Київ)

Усе, що відомо нам як культура, є універсальним кодом, символічним «текстом», що напряду залежить від прочитань. Саме «текст» є концептуально основною ланкою в структурі досліджень Тартуської структурально-семіотичної школи, мнемонічний аспект яких буде цікавити нас у даній роботі.

Для тартуського семіото-структуралізму «текст» це «Ding an sich», «річ по собі» що є іманентною дійсності замкнутою структурою, яка прямо пропорційно співзалежна від контексту (неможливість існування контексту поза текстом), звідки постає важливість ролі комунікації як акту трансформації тексту. Тому текст як «річ по собі» наділяється певною творчою потенцією, як невідомий X, що змінює значення, але відтворює себе.

Мнемонічні аспекти культури як «тексту» проявляються залежно від ідентифікації та кодування механізмів культурної пам'яті (що є частиною колективної пам'яті). Різні концепції культури, що на ділі залежать від їхніх історичних та антиісторичних спрямованостей, по суті є комунікативними системами, що координуються концептом «пам'яті» в ролі єдиного горизонту як ззовні в сенсі «пам'яті людства», так і зсередини як «пам'яті культурних станів» [Лотман 1986, с. 617]. Якщо приймати «текст» за

структурну одиницю культури, то його стале функціонування необхідно постає на фоні мінливості прочитань. Тож Юрій Лотман пише: «Функцію, завдяки якій значущий елемент може грати мнемонічну роль, ми визначимо як символічну й будемо надалі називати символами всі знаки, що володіють здатністю концентрувати в собі, зберігати й реконструювати пам'ять про свої попередні контексти» [Лотман 1986, с. 618]. Така роль «тексту» як знаку є ніщо інше, а гра кодів минулого та майбутнього.

Ю. Лотман наводить приклад такої гри на зразках варіантів втілення в культурі одного символу: елемент гадання ндебу – фігурка чоловіка, що сидючи підпирає голову обома руками (Chamutang'a) й означає людину непередбачувану (що для племені з огляду на звичаєвість річ погана), культова гра Гарріка ролі Гамлета, де читаючи відомі слова «бути чи не бути», він проходиться сценою підпираючи голову рукою в задумі та відому статую Родена «Мислитель». Загальним у цих випадках є фігура виразу, що повідомляє про людину на порозі рішення, але відмінним є культурний контекст, що насичує символ значенням.

Тому знакові для культури тексти здатні не лише використовуватись у якості транскрипції наявного культурного пласту, а й породжувати: на їхньому прикладі стає очевидно, що сенси ширяться та урізноманітнюються залежно від семіотичного зсуву: «Пам'ять не склад інформації, а механізм її регенерації» [Лотман 1986, с. 619], тобто «текст» стає матерією творчого процесу, а не лише зберігається в пам'яті.

Далі постає питання про основоположний для нашої культури перехід пануючого міфологічного мислення в історичне як форму «трансформації пам'яті», що необхідно супроводжувалася зміною в ставленні до смерті як межі «тексту»: можливість фатального кінця вимагає осмисленості процесу життя і смерті, що мімікрує через культуру в прийнятний образ «смерті-відродження» одиничного, але вічно-живого. «Трагічне протиріччя між нескінченністю життя як такого й кінечністю людського життя є лише частковий вияв більш глибокого протиріччя поза категорій життя і смерті між генетичним кодом і індивідуальним буттям організму» [Лотман 1994, с. 423].

Тож символ у своїй простоті репрезентації трансформується в універсальний код життя і спричиняє поштовх до біолого-семіо-

тичних досліджень. «Текст» – не структура, а процес (потреба в сприйнятті, «транскрипції»); «text is a readable pattern» [Kull 1998, р. 94], сприйняття якого, зі свого боку, породжує знову «текст», що призводить до його історичної тягlosti. Читач транскрибує цю систему в символ та структуру, що не завжди стає власне текстуальним проявом, фактично винаходить, створює його через акт читання як «autopoiesis and allopoiesis» [Kull 1998, р. 94]. З цього постають ідеї «живості» самого тексту за аналогією з організмом, що розвивається самовідтворенням та пристосуванням: «organism is a self-reading text» [Kull 1998, р. 94], що змушує задуматися над далекоглядними перспективами такого наукового симбіозу: у разі, якщо, приміром, ДНК визнаватиметься за текст, який за замовчуванням не обмежиться самим його «читанням», а й розшифровкою з подальшим відтворенням у вольовій та дієвій залежності від суб'єкта (його визнання), на нас як мінімум чекає зміна «умов гри», що постане перед фактом можливості або неможливи перетнути еволюційну межу.

Тож «трансформація пам'яті» як процес психологічного полегшення також притаманний самій історії філософії, який полягає, якщо звернутися до думки Михайла Лотмана щодо філософії (а філософ за його словами – «професійний поїдач приправ» [Лотман 1995, с. 222]), у зміні її ролі для науки з фундаментальної спекулятивності на зворотній процес узагальнення інтерналізованого аналізу наявних результатів.

Література:

- 1) Лотман М. Ю. Заметки о философском фоне тартуской семиотики / Михаил Лотман // Лотмановский сборник 1. – М., 1995. – С. 214-222.
- 2) Лотман М. Ю. Семиотика культуры в тартуско-московской семиотической школе предварительные замечания* / Михаил Лотман // История и типология русской культуры. – СПб., 2002. – С. 5-20.
- 3) Лотман Ю. М. Смерть как проблема сюжета / Юрий Лотман // Ю. М. Лотман и тартуско-московская семиотическая школа, – М.: Изд. «Гнозис», 1994. – С. 417-430.
- 4) Лотман Ю. М. Память культуры / Юрий Лотман // Семиосфера. – СПб.: «Искусство СПб», 2000 (1986). – С. 615-662.

Абсолютна мораль та історія: концептуальні наслідки феноменологічної аксіології для метафізики, антропології та політики

Тарас Фостяк

Національний Університет «Києво-Могилянська академія» (Київ)

Феноменологічна етика цінностей, репрезентована насамперед такими мислителями як М. Шелер, Н. Гартман і Д. фон Гільдебранд, ставить за мету виявити й описати об'єктивні змісти й ієрархічні зв'язки ціннісного царства. У її основі – теза про онтологічну розбіжність між емпіричною мораллю, яка завжди має культурно-історичний, а відтак релятивний, характер, та ідеальним царством цінностей, яке має об'єктивну й абсолютну природу. Понад історична мораль, яку феноменологія намагається виразити в доктринальній формі, постає за такої умови як об'єктивний критерій значущості історично сформованих цінностей і визначених ними суспільних та індивідуальних практик. Подібний онтологічний дуалізм феноменологічної аксіології в загальних інтенціях відтворює платонівську орієнтацію на «світ ідей» як онтологічну й нормативну умову «світу змін і перетворень», порушуючи водночас низку питань, які виходять за межі суто аксіологічного дослідження. У своїй доповіді я спробую унаочнити деякі з цих питань, описавши в загальних рисах можливі концептуальні наслідки феноменологічної аксіології в царині метафізики, антропології та політичної теорії.

I. Методологічна стратегія феноменологічної аксіології в загальних рисах відтворює підхід геометрії, яка намагається пізнати ідеальний пласт реальних просторових форм і зв'язків. За такої умови, якщо ідеальний вимір виявляється *онтологічно* пріоритетним щодо емпіричного, задаючи неодмінні рамки реалізації